

FILOZOFIA LOGICKÉHO ATOMIZMU (III)

Bertrand RUSSELL

5. Všeobecné výroky a existencia

Dnes budem hovoriť o všeobecných výrokoch [propositions] a existencii. Obe problematiky v skutočnosti patria k sebe. Ide o ten istý predmet, hoci na prvý pohľad to nemusí byť zrejmé. Doteraz som hovoril o výrokoch a faktoch, ktoré obsahovali len celkom určité jednotliviny, vzťahy, kvality alebo veci tohto druhu, a nezahŕňali neurčité veci, na ktoré sa vzťahujú slová „všetko“, „niektorý“, „nejaký“, „ľubovoľný“.^a Dnes budem hovoriť práve o takýchto výrokoch a faktoch.

Výroky, o ktorých chcem dnes hovoriť, sa rozdeľujú do dvoch skupín: do *prvej* skupiny patria výroky o „všetkom“ a do *druhej* skupiny sa zaraďujú výroky o „niečom“. Tieto dva druhy výrokov patria k sebe: jeden z nich je negáciou druhého. Napríklad výrok „Všetci ľudia sú smrteľní“ je negáciou výroku „Niektorí ľudia nie sú smrteľní“. Rozdiel medzi kladným a záporným výrokom je pri všeobecných výrokoch arbitrárny. Záleží len na vašom vkuse, či výroky o „všetkom“ budete pokladať za kladné a výroky o „niečom“ za záporné alebo naopak. Moje tvrdenie „Keď som prichádzal, nikoho som nestretol“ by ste mohli pokladať za záporný výrok. Prirodzene, tento výrok je v skutočnosti o „všetkom“: „Všetci ľudia patria k tým, ktorých som nestretol.“ Tvrdenie „Keď som prichádzal, stretol som nejakého človeka“ by vám mohlo pripadať ako kladný výrok, hoci je negáciou výroku „Všetci ľudia patria k tým, ktorých som nestretol, keď som prichádzal“. V prípade výrokov ako „Všetci ľudia sú smrteľní“ a „Niektorí ľudia nie sú smrteľní“ môže byť podľa vás prirodzenejšie, aby všeobecný výrok bol kladný a existenčný výrok záporný, ale lepšie je zabudnúť na tieto slová a hovoriť len o všeobecných a existenčných výrokoch, lebo je celkom arbitrárne, ktorej alternatíve dáte prednosť. Všetky všeobecné výroky popierajú existenciu niečoho. Výrokom „Všetci ľudia sú smrteľní“ popierate existenciu nesmrteľného človeka atď.

Chcem zdôrazniť, že všeobecné výroky treba interpretovať tak, že neimplikujú existenciu. Nepredpokladajte, že napríklad z výroku „Všetci Gréci sú ľudia“ vyplýva, že Gréci existujú. Zdôrazňujem, že z tohto výroku existencia Grékov nevyplyva. To treba doplniť ako samostatný výrok. Keby ste výrok

„Všetci Gréci sú ľudia“ chceli takto interpretovať, museli by ste k nemu pridať „a Gréci existujú“. To má praktický úžitok. Keby ste doň zahrnuli skutočnosť, že Gréci existujú, zlúčili by ste dve propozície do jednej, čo vo vašej logike spôsobí neželaný zmatok. Hľadáte totiž výroky, ktoré tvrdia existenciu niečoho, ale všeobecné výroky netvrdia existenciu ničoho. Keby Gréci neexistovali, výroky „Všetci Gréci sú ľudia“ a „Žiadni Gréci nie sú ľudia“ by boli pravdivé. Výrok „Žiadni Gréci nie sú ľudia“ je, pravda, totožný s výrokom „Všetci Gréci sú ne-ľudia“. Keby Gréci neexistovali, oba výroky by boli naraz pravdivé. Všetky výroky o všetkých členoch triedy, ktorá nemá nijakých členov, sú pravdivé, lebo negácia ľubovoľného všeobecného výroku tvrdí existenciu, a preto je v tomto prípade nepravdivá. Pravda, toto chápanie všeobecných výrokov, podľa ktorého všeobecný výrok neimplikuje existenciu, nepatrí do tradičnej sylogistiky. V tradičnej sylogistike sa predpokladá, že výrok „Všetci Gréci sú ľudia“ implikuje, že Gréci existujú, z čoho prameňa omyly. Všimnime si sylogizmus modu Darapti: „Všetky chiméry sú zvieratá, všetky chiméry chrlia oheň, teda niektoré zvieratá chrlia oheň.“ Ako ukazuje príklad, ide o neplatný modus. Mimochodom, táto záležitosť má určitý historický význam, lebo Leibnizovi zabránila vybudovať matematickú logiku. Vždy sa pokúšal vybudovať takú matematickú logiku, akú máme teraz alebo akú skonštruoval Boole, ale pre svoj rešpekt pred Aristotelom nikdy neuspel. Vždy, keď objavil skutočne dobrý systém - čo sa mu podarilo niekoľkokrát - ukázalo sa, že mody ako Darapti sú neplatné. Ak poviete „Všetky A sú B , všetky A sú C , teda niektoré B sú C “, dopúšťate sa chyby. Leibniz sa však neprinútil veriť, že ide o chybu, a preto začínal znovu. Vidíte, že významných ľudí netreba nekriticky rešpektovať.¹

Keď budete hľadať, čo sa naozaj tvrdí vo všeobecných výrokoch, napríklad vo výroku „Všetci Gréci sú ľudia“, zistíte, že je to pravdivosť všetkých hodnôt toho, čo nazývam výrokovou funkciou [propositional function]. *Výroková funkcia* je jednoducho ľubovoľný výraz, ktorý obsahuje neurčitú zložku alebo niekoľko neurčitých zložiek, a výrokom sa stane, keď sa neurčité zložky určia. Výrokovou funkciou je „ x je číslo“ alebo „ n je číslo“; to isté platí o všetkých algebraických formulách, napríklad $(x + y)(x - y) = x^2 - y^2$. Výroková funkcia nie je ničím, ale napriek tomu nestráca svoju dôležitosť, práve tak ako väčšina vecí, o ktorých chceme v logike hovoriť. S výrokovou funkciou môžete robiť iba to, že budete tvrdiť, že je vždy pravdivá alebo že je niekedy pravdivá, alebo že nikdy nie je pravdivá. Napríklad výroková funkcia „Ak x je človek, tak x je smrteľné“ je vždy pravdivá (v prípade, že x nie je človek, a práve tak aj v prípade, že x je človek); výroková funkcia „ x je

človek“ je niekedy pravdivá; výroková funkcia „ x je jednorozec“ nie je nikdy pravdivá.

Výrovkovú funkciu možno nazvať

nevyhnutnou, keď je vždy pravdivá;
možnou, keď je niekedy pravdivá;
nemožnou, keď nikdy nie je pravdivá.

Zámena výrokových funkcií a výrokov viedla k mnohým chybným filozofiám. Veľká časť bežnej tradičnej filozofie výrokom jednoducho pripisuje predikáty, ktoré sa vzťahujú len na výrokové funkcie, a čo je ešte horšie - predikáty, ktoré sa aplikujú len na výrokové funkcie, niekedy pripisuje individuám. Konkrétne sa to týka *nevyhnutnosti*, *možnosti* a *nemožnosti*. V celej tradičnej filozofii sa vyskytuje kapitola s nadpisom „modality“, v ktorej sa hovorí o *nevyhnutnosti*, *možnosti* a *nemožnosti* ako o vlastnostiach výrokov, hoci v skutočnosti ide o vlastnosti výrokových funkcií. Výroky sú len pravdivé alebo nepravdivé.

Výroková funkcia „ x je x “ je pravdivá, nech „ x “ je čokoľvek, t.j. je nevyhnutnou výrovkovou funkciou. Výroková funkcia „ x je človek“ je možná. Výroková funkcia „ x je jednorozec“ je nemožná.

Výroky môžu byť len pravdivé alebo nepravdivé, ale pre výrokové funkcie existujú tieto tri alternatívy. Podľa mňa je dôležité uvedomiť si, že náuka o modalitách sa týka výrokových funkcií, nie výrokov.

Výrokové funkcie sa v prirodzenom jazyku vyskytujú v mnohých prípadoch, v ktorých si to zvyčajne neuvedomujeme. Môjmu tvrdeniu „Strelol som nejakého človeka“ môžete dokonale rozumieť bez toho, aby ste vedeli, koho som strelol. Skutočný človek vôbec nie je zložkou propozície. V skutočnosti tvrdíte, že určitá výroková funkcia je niekedy pravdivá, konkrétne výroková funkcia „Strelol som x a x je človek“. Najmenej pre jednu hodnotu x je pravdivá, a preto ide o možnú výrovkovú funkciu. Výrazy ako „nejaký“, „niektorý“, „všetci“, „každý“ indikujú prítomnosť výrovej funkcie, a preto takéto veci nie sú bezvýznamné alebo ťažko zrozumiteľné, ale sú bežné a známe.

Výrovkovú funkciu obsahujú aj výroky ako „Sokrates je smrteľný“, lebo „byť smrteľný“ znamená „zomrieť v určitom čase“. Mienite povedať, že existuje čas, v ktorom Sokrates zomiera, čo opäť zahŕňa výrovkovú funkciu, konkrétne „ t je nejaký čas a Sokrates zomiera v t “ je možné. Takisto vaše tvrdenie „Sokrates je nesmrteľný“ bude obsahovať výrovkovú funkciu. Pokiaľ nesmrteľnosť budeme chápať tak, že sa týka existencie počas celej minulosti aj celej budúcnosti, bude znamenať: „Ak t je ľubovoľný čas, Sokrates žije v t .“ Ak nesmrteľnosť pochopíme len ako existenciu počas celej budúcnosti,

interpretácia vety „Sokrates je nesmrteľný“ bude komplikovanejšia: „Existuje nejaký čas t , o ktorom platí, že ak t' je ľubovoľný čas, ktorý nasleduje po t , Sokrates žije v t' .“ Keď budete poctivo rozpisovať, čo ľudia mienia veľkou väčšinou bežných výpovedí, stanú sa pomerne zložitými. Výroky „Sokrates je smrteľný“ a „Sokrates je nesmrteľný“ nie sú vzájomnými negáciami, lebo oba implikujú, že Sokrates v určitom čase existuje; v opačnom prípade by nebol smrteľný ani nesmrteľný. Jeden výrok tvrdí, že „Sokrates zomrie v určitom čase“, a druhý tvrdí, že „Sokrates žije v každom čase“. Negácia výroku „Sokrates je smrteľný“ by však bola pravdivá, keby neexistoval nijaký čas, v ktorom by žil.

Neurčitá zložka výrokovej funkcie sa nazýva *premenná*.

Existencia. Základný význam výrazu „existencia“ dostanete, ak o nejakej výrokovej funkcii poviete, že je možná, teda že je niekedy pravdivá. Môžete to vyjadriť tvrdením, že výroková funkcia je pravdivá aspoň pre jednu hodnotu premennej x . Výroková funkcia „ x je človek“ je pravdivá aspoň pre jednu hodnotu x . To chceme povedať tvrdením „Ľudia jestvujú“ alebo „Ľudia existujú“. Existencia je v podstate vlastnosťou výrokovej funkcie. To znamená, že daná výroková funkcia je pravdivá aspoň v jednom prípade. Ak poviete „Jednorozce jestvujú“, bude to znamenať, že „Existuje také x , že x je jednorozec“. Táto formulácia príliš pripomína prirodzený jazyk, ale správne vyjadrenie by bolo „(x je jednorozec) je možné“. Potrebujeme nejakú nedefinovanú ideu. Keď vyberieme ideu „vždy pravdivého“ alebo „niekedy pravdivého“ ako nedefinovanú, druhú z nich možno definovať ako negáciu prvej. Z dôvodov, do ktorých sa teraz nebudem púšťať, je niekedy lepšie pokladať obe za nedefinované. Pojem existencie dostaneme z pojmu *niekedy* [sometimes], ktorý je totožný s pojmom *možnosti*. Povedať, že jednorozce existujú, znamená jednoducho tvrdiť, že „(x je jednorozec) je možné“.

Je celkom jasné, že keď poviete „Jednorozce existujú“, o nijakých jednorozcoch, ktorí by mohli náhodou existovať, nič netvrdíte, lebo v skutočnosti žiadni neexistujú. Keby sa vaša výpoveď mala týkať skutočných individuí, nemala by zrejme nijaký význam, pokiaľ by nebola pravdivá. Všimnite si výrok „Jednorozce existujú“ a vidíte, že je nepravdivý. Nie je nezmyselný. Prirodzene, keby sa tento výrok netýkal všeobecného pojmu jednorozca, ale individua, nemohol by mať význam, pokiaľ by jednorozce nejestvovali. Ak teda poviete „Jednorozce existujú“, o nijakej individuálnej veci nič netvrdíte. To isté platí aj pre výrok „Ľudia existujú“. Ak poviete „Ľudia existujú, Sokrates je človek, teda Sokrates existuje“, dopustíte sa takej istej chyby ako pri tvrdení „Ľudia sú početní, Sokrates je človek, teda Sokrates je početný“.

Existencia je totiž predikát výrokovej funkcie alebo v odvodenom zmysle triedy. Keď o výrokovej funkcii poviete, že je početná, máte na mysli, že jestvuje niekoľko hodnôt x , ktoré ju budú spĺňať, že ich je viac ako jedna (alebo - ak chcete chápať slovo „početný“ v širokom zmysle - viac ako desať, viac ako dvadsať alebo ľubovoľný iný počet). Ak x , y a z spĺňajú výrokovú funkciu, môžete povedať, že výrok je početný, ale x , y a z jednotlivito nie sú početní. To isté platí o existencii. Teda skutočné veci, ktoré sa nachádzajú na svete, neexistujú; alebo prinajmenšom by bolo príliš silné tvrdiť, že existujú, lebo je to absolútny nezmysel. Povedať, že neexistujú, je nezmyselné, ale povedať, že existujú, je takisto nezmyselné.

Existenciu môžete tvrdiť alebo popierať o výrokovej funkcii. Nemusíte unáhle usudzovať, že z toho vyplývajú dôsledky, ktoré z toho nevyplývajú. Moja výpoveď „Veci, ktoré sú vo svete, existujú“ je celkom korektná, lebo tvrdím niečo o určitej triede vecí; v rovnakom zmysle tvrdím aj vetu: „Ľudia existujú.“ Nesmiem však prejsť k tvrdeniu „Toto je vec vo svete, a teda existuje“. Chyba vzniká práve tu a spočíva - ako vidíte - v tom, že na individuum spĺňajúce výrokovú funkciu sa prenáša predikát, ktorý sa vzťahuje iba na výrokovú funkciu. Možno to ilustrovať rôznymi situáciami. Napríklad niekedy poznáte pravdivosť existenčného výroku bez toho, aby ste poznali nejaký príklad. Viete, že v Timbuktu sú ľudia, ale pochybujem, že niekto dokáže uviesť konkrétneho človeka žijúceho v Timbuktu. Existenčný výrok teda môžete poznať bez toho, aby ste poznali individuum, vďaka ktorému je pravdivý. Existenčné výroky o skutočnom individuu nič netvrdia, ale týkajú sa iba tried alebo funkcií.

Táto myšlienka sa dá veľmi ťažko objasniť, pokiaľ sa pridržame prirodzeného jazyka. Prirodzený jazyk je totiž zakorenený v určitých predstavách o logike, predstavách, ktorými disponovali naši predhistorickí predkovia. Ak sa pridržate prirodzeného jazyka, veľmi ťažko uniknete sklonom, ku ktorým vás núti jazyk. Napríklad výraz „Existuje nejaké x také, že x je človek“ nepatrí k tým, ktoré by sme používali. Výraz „Existuje nejaké x “ nemá význam. Čo je „nejaké x “? Nič také nejestvuje. Správnu formuláciu vám môže poskytnúť len nový *ad hoc* jazyk, pomocou ktorého budete toto tvrdenie aplikovať priamo na výraz „ x je nejaký človek“, napríklad „(x je nejaký človek) je možné“, alebo nájdete symbol pre tvrdenie, že výroková funkcia „ x je nejaký človek“ je niekedy pravdivá.

Túto myšlienku som zdôrazňoval pre jej fundamentálnu dôležitosť. K existencii sa vrátim v nasledujúcej prednáške: budem hovoriť o aplikácii existencie na deskripcie, čo je trochu komplikovanejšie. Myslím si, že

neuveriteľne mnoho chybných filozofií vzniklo preto, lebo filozofi si neuvedomili, čo výraz „existencia“ znamená.

Pred chvíľou som povedal, že výroková funkcia sama osebe nie je ničím, je to len schéma. Teda pri inventarizácii sveta, k čomu sa pokúšam dostať, narážame na otázku: Čo vo svete v skutočnosti zodpovedá týmto veciam? Prirôdzené, všeobecné *výroky* [propositions] jestvujú v rovnakom zmysle ako atomárne výroky. Na chvíľu zaradím existenčné výroky k všeobecným výrokom. Všimnime si napríklad výroky „Všetci ľudia sú smrteľní“ a „Niektorí Gréci sú ľudia“. Okrem takýchto *výrokov* však máme aj takéto *fakty*, čím sa vraciame späť k inventarizácii sveta: okrem singulárnych faktov, o ktorých som hovoril v predchádzajúcich prednáškach, jestvujú aj všeobecné a existenčné fakty. To znamená, že nejestvujú len *výroky*, ale aj *fakty* tohto druhu. Je veľmi dôležité, aby sme si to uvedomili. Nech by ste mali akýkoľvek počet singulárnych faktov, nikdy z nich neodvodíte všeobecný fakt. Starý plán úplnej indukcie, ktorý sa objavoval v knihách a o ktorom sa vždy predpokladalo, že na rozdiel od bežnej [ordinary] indukcie je celkom bezpečný a jednoduchý, nebude viesť k požadovanému výsledku, pokiaľ ju nebude sprevádzať aspoň jeden všeobecný výrok. Predstavme si, že úplnou indukciou chcete dokázať, že „Všetci ľudia sú smrteľní“. Musíte preto tvrdiť „A je človek, ktorý je smrteľný“, „B je človek, ktorý je smrteľný“, „C je človek, ktorý je smrteľný“ atď. až dokonca. K výroku „Všetci ľudia sú smrteľní“ takto ňedospějete, pokiaľ nevíete, kedy máte skončiť. To znamená, že k všeobecnému výroku „Všetci ľudia sú smrteľní“ dospějete len vtedy, keď budete mať k dispozícii všeobecný výrok „Všetci ľudia sú medzi tými, ktorých som vymenoval“. Všeobecný výrok nikdy neodvodíte len zo singulárnych výrokov. Vo vašich premisách sa musí vyskytovať aspoň jeden všeobecný výrok. Tým sa podľa mňa ilustrujú rôzne myšlienky. Prvá, epistemologická myšlienka spočíva v tom, že ak jestvuje, ako sa zdá, poznanie všeobecných výrokov, potom musí existovať *primitívne* poznanie všeobecných výrokov (mám na mysli neodvodené poznanie všeobecných výrokov). Ak totiž všeobecný výrok môžete odvodiť len vtedy, keď je aspoň jedna z premis všeobecná, je jasné, že pokiaľ niektoré všeobecné výroky nebudete poznať ako neodvodené, takéto výroky nemôžete poznať na základe odvodenia. Domnievam sa, že takéto poznanie - alebo skôr viera, že máme takéto poznanie - pravdepodobne vstupuje do bežného života veľmi zvláštnym spôsobom. Chcem tým povedať, že zvyčajne predpokladáme všeobecné výroky, ktoré sú však veľmi neisté. To sa môže napríklad stať, keby niekto spočítal ľudí v tejto miestnosti, pričom by predpokladal, že všetkých videl - to je všeobecný výrok a veľmi neistý, lebo ľudia môžu byť aj pod stolmi. Ak

si však takúto situáciu odmyslíme, pri každej empirickej verifikácii všeobecného výroku naozaj predpokladáte čosi podobné, predpokladáte, že to, čo nevidíte, nejestvuje [is not there]. Pravda, vaša formulácia by nebola taká silná, ale s istými obmedzeniami a výhradami by ste akceptovali, že kým sa vec vaším zmyslom neukáže, nie je prítomná. To je všeobecný výrok a k bežným empirickým záverom, ktoré získavame bežnými spôsobmi, dospievame len pomocou takýchto výrokov. Napríklad pri sčítaní ľudu predpokladáte, že ľudia, ktorých nevidíte, nejestvujú. Pochopiteľne musí platiť, že ste hľadali poctivo a pozorne, lebo inak vaše sčítanie môže byť chybné. Takýto predpoklad je východiskom toho, čo vyzerá rýdzo empiricky. Neexistenciu toho, čo nevnímate, nemôžete dokázať empiricky. Empirický dôkaz by sa totiž opieral o vnímanie, ale podľa hypotézy to nevnímate, a teda každý takýto výrok, ktorý akceptujete, musí byť evidentný sám osebe. To bola len ilustrácia. Možno uviesť mnoho iných výrokov, ktoré sa bežne predpokladajú, hoci mnohé z nich sú málo opodstatnené.

Teraz prejdem k otázke, ktorá sa viac týka logiky. Budú ma zaujímať dôvody v prospech predpokladu, že všeobecné fakty jestvujú práve tak ako jestvujú všeobecné výroky. V diskusii o molekulárnych výrokoch som spochybnil existenciu molekulárnych faktov. Domnievam sa však, že o existencii všeobecných faktov nemožno pochybovať. Podľa mňa je celkom jasné, že keď ste vymenovali všetky atomárne fakty vo svete, ďalším faktorom o svete je, že v ňom existujú len uvedené atomárne fakty, čo je rovnako objektívny fakt ako každý atomárny fakt. Podľa mňa je evidentné, že okrem singulárnych faktov musíte pripustiť aj všeobecné fakty odlišné od singulárnych faktov. To isté platí aj o fakte „Všetci ľudia sú smrteľní“. Keď ste zhromaždili všetkých jednotlivých ľudí a o každom z nich ste s určitosťou zistili, že je smrteľný, určite bude novým faktorom, že všetci ľudia sú smrteľní. Z toho, čo som povedal pred chvíľou, je zrejme, v akom zmysle pôjde o nový fakt: nemožno ho odvodiť zo smrteľnosti niekoľkých ľudí, ktorí sú na svete. Prirodzene, nie je také ťažké pripustiť tzv. existenčné fakty - napríklad „Ľudia jestvujú“, „Ovce jestvujú“ atď. Podľa mňa pripustíte, že tieto fakty sú samostatné a odlišujú sa od spomínaných atomárnych faktov. Treba ich zaradiť do inventáru sveta a v tomto zmysle sú výrokové funkcie potrebné na štúdium všeobecných faktov. Nepredstieram, že poznám správnu analýzu všeobecných faktov. Ide o veľmi zložitú otázku a bol by som rád, keby sa jej venovala pozornosť. Som si istý, že výrokové funkcie nepredstavujú celú správnu analýzu, hoci sú pohodlným technickým nástrojom analýzy. Touto problematikou sa nemôžem ďalej zaoberať.

S existenciou molekulárných faktov súvisí jedna vec. Nazdávam sa, že keď som tvrdil, že disjunktívne fakty podľa mňa neexistujú, spomenul som, že v súvislosti so všeobecnými faktmi vzniká určitá ťažkosť. Všimnime si vetu „Všetci ľudia sú smrteľní“. Znamená:

„ x je človek' implikuje ' x je smrteľný', nech je x čokoľvek“.

Okamžite vidíte, že ide o hypotetický výrok. Neimplikuje, že nejakí ľudia existujú, a takisto neimplikuje, kto sú a kto nie sú ľudia, ale iba hovorí, že ak máte nejakú vec, ktorá je človekom, tak je smrteľná. Ako zdôraznil pán Bradley v druhej kapitole práce *Principles of Logic (Princípy logiky)*, veta „Narušitelia budú stíhaní“^b môže byť pravdivá dokonca aj vtedy, keď nikto nie je narušiteľom, lebo znamená len to, že ak niekto je narušiteľ, bude stíhaný. Vedie k tomu, že

„ x je človek' implikuje ' x je smrteľný' je vždy pravdivé“

je fakt. Azda sa dá trochu ťažšie pochopiť, prečo je to pravda, ak nie je faktom „Sokrates je človek' implikuje 'Sokrates je smrteľný“^c, ako som naznačil v diskusii o disjunktívnych faktoch. Nemyslím si, že túto ťažkosť nemožno odstrániť. Navrhujem ju len ako myšlienku, ktorú treba vziať do úvahy pri upieraní existencie molekulárnym faktom, lebo ak sa nebude dať odstrániť, musíme pripustiť existenciu molekulárných faktov.

Teraz sa budem zaoberať úplne všeobecnými výrokmi a výrokovými funkciami. Mám na mysli výroky a výrokové funkcie, ktoré okrem premenných neobsahujú nič iné. Sem patrí celá logika. Každý výrok logiky sa skladá len z premenných, aj keď neplatí, že každý výrok obsahujúci len premenné, patrí do logiky. Všimnite si stupne zovšeobecňovania, napríklad:

„Sokrates má rád Platóna.“

„ x má rád Platóna.“

„ x má rád y .“

„ xRy .“

Postupne zovšeobecňujete. Keď ste dostali xRy , dospeli ste k schéme obsahujúcej len premenné a nijaké konštanty, k čistej schéme binárnych vzťahov [dual relations]. Je jasné, že každý výrok, ktorý vyjadruje binárny vzťah, možno odvodiť z xRy tak, že premenným x , R a y sa pripíšu hodnoty. Ide teda o čistou formu všetkých takýchto výrokov. Formou výroku mám na mysli to, čo dostanete, keď každú jednotlivú zložku výroku nahradíte premennou. Formu výroku by ste mohli inak definovať ako triedu všetkých výrokov, ktoré môžete dostať z daného výroku, keď jednu alebo viac z jeho zložiek nahradíte inými zložkami. Napríklad vo vete „Sokrates má rád Platóna“ môžete dosadiť niečo iné za Sokrata, niečo iné za Platóna a výraz „mať rád“ môžete

nahradiť iným slovesom. Z výroku „Sokrates má rád Platóna“ môžete odvodiť určitý počet výrokov, keď jeho zložky nahradíte inými zložkami. Máte teda určitú triedu výrokov, pričom všetky majú istú formu, a ak niekto chce, môže povedať, že ich formou je trieda pozostávajúca zo všetkých týchto výrokov. Táto definícia je však len provizórna, lebo idea formy je v skutočnosti fundamentálnejšia než idea triedy. Nepokladám ju za dobrú definíciu, ale dočasne poslúži pri objasňovaní formy výroku. Forma výroku je to, čo majú spoločné ľubovoľné dva výroky, o ktorých platí, že jeden možno získať z druhého, keď jeho zložky nahradíme inými zložkami. Keď sa dostanete k formulám, ktoré obsahujú len premenné, napríklad xRy , ste na ceste k tomu, čo sa tvrdí v logike.

Uvediem príklad. Viete, čo chápem pod oborom vzťahu [domain of a relation]: mám na mysli všetky entity, ktoré sú v tomto vzťahu k niečomu. Uvažujme o výroku „ xRy implikuje, že x patrí do oboru R “. Tento výrok patrí do logiky a obsahuje len premenné. Mohli by ste sa domnievať, že obsahuje slová „patriť“ a „obor“, ale to je omyl. Tieto slová sa tu objavujú len vďaka zvyku používať prirodzený jazyk. V skutočnosti sa tu nevyskytujú. Ide o výrok čistej logiky. Nezmieňuje sa o nijakej jednotlivéj veci. Treba ho chápať takto, nech x , R a y sú čokoľvek. Všetky výroky logiky sú tohto druhu.

Nie je jednoduché zistiť, čo sú zložky logických výrokov. Veta „Sokrates má rád Platóna“ má zložky „Sokrates“, „mať rád“ a „Platón“. Nahradte slovo „Sokrates“ premennou x , „mať rád“ premennou R a „Platón“ premennou y . Premenné x , R a y nie sú ničím a nie sú zložkami [constituents], takže sa zdá, že všetkým výrokom logiky celkom chýbajú zložky. Nemyslím si, že je to celkom tak. Potom však môžete tvrdiť len to, že *forma* je zložkou, že výroky istej formy sú vždy pravdivé: to *môže* byť správna analýza, hoci o tom veľmi pochybujem.

Treba si totiž všimnúť, že forma výroku nikdy nie je zložkou daného výroku. Výrok „Sokrates má rád Platóna“ má formu binárneho vzťahu, ale táto forma nie je zložkou výroku. Keby bola jeho zložkou, museli by ste ju dať do vzťahu s ostatnými zložkami. Forma výroku by sa stala príliš podstatnou, keby ste ju chápali ako jednu z vecí danej formy, a preto rozhodne nie je zložkou daného výroku. Napriek tomu môže byť zložkou všeobecných tvrdení o výrokoch tejto formy. Preto sa domnievam, že výroky logiky *je možné* interpretovať ako výroky o formách.

Pokiaľ ide o zložky výrokov logiky, môžem na záver poznamenať len toľko, že predstavujú pomerne nový problém. Nebolo veľa príležitostí, aby sa o ňom uvažovalo. Nemyslím si, že existuje nejaká literatúra, ktorá sa ním akýmkoľvek spôsobom zaoberá. A je to zaujímavý problém.

Teraz uvediem príklady výrokov, ktoré sa dajú formulovať v jazyku čistých premenných, ale nepatria do logiky. Medzi výroky, ktoré patria do logiky, sa zaraďujú všetky výroky čistej matematiky, ktoré sa dajú nielen vyjadriť logickými výrazmi, ale aj odvodiť z premís logiky, a preto sú logickými výrokmí. Okrem nich sa mnohé výroky dajú vyjadriť logickými výrazmi, ale nemožno ich odvodiť z logiky, a určite nie sú výrokmí, ktoré tvoria časť logiky. Všimnite si výrok „Na svete existuje najmenej jedna vec“. Môžete ho vyjadriť logickými výrazmi. Ak chcete, bude znamenať, že výroková funkcia „ $x = x$ “ je možná. Preto môžete tento výrok vyjadriť výrazmi logiky, ale logika vám nepovie, či je pravdivý alebo nepravdivý. Ak poznáte jeho pravdivostnú hodnotu, dozvedeli ste sa ju empiricky. Mohlo by sa totiž stať, že vesmír by neexistoval, a potom by výrok nebol pravdivý. Vesmír existuje len náhodou. Aj výrok, že na svete existuje presne tridsaťtisíc vecí, možno vyjadriť čisto logickými výrazmi. Určite nejde o výrok logiky, ale o empirický výrok (pravdivý alebo nepravdivý), lebo svet obsahujúci viac ako tridsaťtisíc vecí a svet obsahujúci menej ako tridsaťtisíc vecí sú takisto možné. Ak teda existuje presne tridsaťtisíc vecí, možno to pokladať za náhodu a nepôjde o logický výrok. Existujú dva výroky, ktoré sa používajú v matematickej logike: axióma násobenia a axióma nekonečna. Možno ich vyjadriť výrazmi logiky, ale logika ich nemôže ani dokázať, ani vyvrátiť. S istotou možno tvrdiť, že axiómu nekonečna nemožno logicky dokázať, ale v prípade axiómy násobenia sa o tom stále dá do istej miery pochybovať. Každý výrok, ktorý má patriť do logiky, musí v nejakom zmysle pripomínať tautológiu. Musí mať zvláštnu vlastnosť - vlastnosť, ktorú nedokážem definovať - že patrí medzi výroky logiky, a nie medzi iné výroky. Príklady typických výrokov logiky sú:

„Ak p implikuje q a q implikuje r , tak p implikuje r .“

„Ak všetky a sú b a všetky b sú c , tak všetky a sú c .“

„Ak všetky a sú b a x patrí medzi a , tak x patrí medzi b .“

To sú výroky logiky. Vyznačujú sa zvláštnou vlastnosťou, ktorá ich vyčleňuje spomedzi ostatných výrokov a umožňuje nám poznať ich *a priori*. Túto charakteristiku však nedokážem presne vymedziť. Hoci je nevyhnutnou vlastnosťou logických výrokov, že by mali pozostávať len z premenných - t.j. mali by tvrdiť, že výroková funkcia pozostávajúca len z premenných je vždy pravdivá alebo niekedy pravdivá - nie je to postačujúcou vlastnosťou. Ospravedlňujem sa, že množstvo problémov som nechal nevyriešených. Zakaždým sa musím takto ospravedlňovať, ale svet je skutočne taký mäťúci a ja si neviem pomôcť.

Diskusia

Otázka: Možno výraz „existencia“ nahradiť nejakým iným slovom, ktorým by sa mohla pripisovať existencia individuám? Označujete slovom „existencia“ dve idey alebo popierate, že sú tu dve idey?

Pán Russell: Nie, nejstuje idea, ktorá sa aplikuje na individuá. O skutočných veciach vyskytujúcich sa vo svete nemôžete povedať nič, čo nejako zodpovedá tomuto pojmu existencie. Je čírym omylom, že by ste o nich mohli povedať niečo, čo je analogické existencii. Jazyk vás uvádza do zmätkov, lebo celkom korektne sa dá povedať „Všetky veci na svete existujú“ a veľmi ľahko možno prejsť k vete „Toto existuje, lebo je to vec vo svete“. Predikát, o ktorého nepravdivosti sa nedá uvažovať, nemá nijaký zmysel. Chcem tým povedať, že keby bola akási existencia individuí, o akej hovoríme, je celkom jasné, že by bolo celkom nemožné, že by sa nedala aplikovať, a to je znakom omylu.

6. Deskripcie a neúplné symboly

Teraz sa budeme zaoberať deskripciami a tým, čo nazývam „neúplnými symbolmi“, a ďalej existenciou opísaných individuí. Pamätáte sa, že minule som sa venoval existencii *druhov* vecí, tomu, čo sa mieni tvrdeniami „Ľudia jestvujú“ alebo „Gréci jestvujú“ atď., v ktorých sa vyskytuje existencia, ktorá môže byť v pluráli. Dnes budem hovoriť o existenčných tvrdeniach v singulári, napríklad „Muž so železnou maskou existoval“ a podobne, v ktorých sa výrazom „to také a také“ v singulári opisuje nejaký predmet. Chcem sa zaoberať analýzou výrokov, v ktorých sa vyskytujú takéto výrazy.

Prirodzene, z metafyziky veľmi dobre poznáme výroky tohto druhu. V metafyzických diskusiách sa vždy vyskytovali výroky „(Ja) existujem“, „Boh existuje“ alebo „Homér existoval“ a iné podobné tvrdenia. Domnievam sa, že v bežnej metafyzike sa s nimi narába spôsobom, ktorý obsahuje jednoduchú logickú chybu, o ktorej dnes budem hovoriť. Ide o tú istú chybu, ktorú som spomínal pri existencii druhov vecí. Jeden spôsob testovania takéhoto výroku je pýtať sa, čo by sa stalo, keby bol nepravdivý. Všimnite si napríklad výrok „Romulus existoval“. Pravdepodobne väčšina z nás si myslí, že Romulus neexistoval. Evidentne možno celkom zmysluplne tvrdiť, že Romulus existoval, bez ohľadu na to, či je to pravda alebo nepravda. Keby Romulus sám vstupoval do nášho tvrdenia [statement], evidentne by bolo tvrdenie o jeho neexistencii nezmyselné, lebo zložkou propozície nemôže byť to, čo ničím nie je. Každá zložka propozície musí patriť k veciam vo svete. Teda platí, že ak sám Romulus je zložkou propozície, že existoval alebo že neexistoval, potom nielenže nemôžu byť pravdivé, ale ani zmysluplné, pokiaľ

neexistoval. Evidentne to tak nie je a dospievame k prvému záveru, že hoci sa *zdá*, že Romulus je zložkou propozície, v skutočnosti je to omyl. Romulus sa nevyskytuje v propozícii „Romulus neexistoval“.

Predstavme si, že chcete vysvetliť, čo mienite týmto výrokom. Napríklad môžete vziať všetko, čo o Romulovi tvrdí Lívius, všetky vlastnosti, ktoré mu pripisuje, vrátane tej jedinej, ktorú si väčšina z nás pamätá, t.j. skutočnosť, že sa volal „Romulus“. Všetko môžete spojiť dohromady a vytvoriť výrokovú funkciu „*x* má také a také vlastnosti“, pričom pôjde o vlastnosti, ktoré vymenoval Lívius. Máte výrokovú funkciu, a keď poviete, že Romulus neexistoval, jednoducho tvrdíte, že výroková funkcia nie je nikdy pravdivá, že je nemožná v tom zmysle, ktorý som objasnil minule, t.j. že nie je pravdivá pre nijakú hodnotu premennej *x*. Neexistencia Romula sa redukuje na ten druh neexistencie, o ktorom som hovoril minule v súvislosti s jednorozčami. Uvedené vysvetlenie takejto existencie alebo neexistencie však nie je úplné, lebo opísané individuum nemusí existovať aj iným spôsobom, konkrétne vtedy, keď sa deskripcia vzťahuje na viac ako jednu osobu. Nemôžete hovoriť napríklad o „(tomto) obyvateľovi Londýna“^d nie preto, že nijaký neexistuje, ale preto, že ich je veľa.

Vidíte, že výrok „Romulus existoval“ alebo „Romulus neexistoval“ naozaj uvádza výrokovú funkciu, lebo meno „Romulus“ nie je v skutočnosti menom, ale určitým druhom skrátenej deskripcie. Zastupuje človeka, ktorý urobil to a to, zabil Rema, založil Rím atď. Je skratkou tejto deskripcie; ak chcete, je skratkou deskripcie „človek, ktorý sa volal 'Romulus'“. Keby bolo naozaj menom, otázka existencie by nevznikala. Meno totiž musí niečo pomenúvať, lebo v opačnom prípade by nebolo menom. Ak nijaký Romulus neexistuje, nemôže existovať ani meno osoby, ktorá nejestvuje, takže toto jedno slovo „Romulus“ je v skutočnosti skrátenou alebo zhustenou deskripciou. Ak ho pokladáte za meno, dostanete sa do logických ťažkostí. Keď si uvedomíte, že ide o deskripciu, uvedomíte si, že každý výrok o Romulovi v skutočnosti uvádza výrokovú funkciu obsahujúcu napríklad deskripciu „*x* sa volá 'Romulus'“. Okamžite narážate na výrokovú funkciu, a keď poviete „Romulus neexistoval“, máte na mysli, že táto výroková funkcia nie je pravdivá pre jednu hodnotu *x*.

Existujú dva druhy deskripcií: jeden druh možno nazvať „neurčitými deskripciami“, keď hovoríte o „(nejakom) takom a takom“, a druhý možno nazvať „určitými deskripciami“, keď hovoríte o „(tom) takom a takom“ (v singulári).^e Napríklad:

Neurčité deskripcie: (nejaký) človek; (nejaký) pes; (nejaké) prasa; (nejaký) minister.
Určité deskripcie: (ten) muž so železnou maskou;

posledný človek, ktorý vstúpil do tejto miestnosti;
 jediný Angličan, ktorý obsadil pápežský stolec;
 (ten) počet obyvateľov Londýna;
 (ten) súčet čísel 43 a 34.

(Nie je nevyhnutné, aby deskripcia opisovala individuum; môže opisovať predikát, vzťah alebo čokoľvek iné.)

Dnes chcem hovoriť práve o určitých deskripciách. Neurčitými deskripciami sa nebudem zaoberať, lebo všetko potrebné som o nich povedal minule.

Chcem, aby ste si všimli, že výraz patrí medzi určité deskripcie na základe svojej formy, nie na základe existencie opísaného individua. Napríklad výraz „(tento) obyvateľ Londýna“ pokladám za určitú deskripciu, hoci neopisuje nijaké konkrétne individuum.

Predovšetkým treba zdôrazniť, že určité deskripcie nie sú menami. Uvažujme o výraze „(tento) autor (románu) *Waverley*“. Je určitou deskripciou a ľahko možno ukázať, že nie je menom. Meno je jednoduchý symbol (symbol, ktorého časti nie sú symbolmi), ktorým sa označuje jednotlivina alebo v širšom zmysle objekt, ktorý nie je jednotlivinou, ale na chvíľu sa za ňu pokladá alebo sa o ňom nepravdivo predpokladá, že jednotlivinou je, napríklad osoba. Takýto výraz, napríklad „autor *Waverley*“, nie je menom, lebo je zloženým symbolom. Obsahuje časti, ktoré *sú* symbolmi. Obsahuje dve slová,^f ktoré majú stanovené významy a fixujú význam výrazu „autor *Waverley*“ v tom jedinom zmysle, v akom deskripcia vôbec môže mať nejaký význam. V tomto zmysle už má determinovaný význam, teda keď významy výrazov „autor“ a „*Waverley*“ sú stanovené, deskripcia vôbec nenadobúda význam na základe arbitrárneho alebo konvenčného priradenia. V tom sa odlišuje od mena „Scott“, lebo jeho význam sa vám nepodarí fixovať, hoci stanovíte význam všetkých ostatných slov jazyka. Teda ak viete slovensky,^g rozumiete významu výrazu „autor *Waverley*“, hoci ste ho nikdy predtým nepočuli, ale významu výrazu „Scott“ nebudete rozumieť, pokiaľ ste ho nikdy predtým nepočuli, lebo poznať význam mena znamená vedieť, na koho sa vzťahuje.

Ľudia niekedy hovoria tak, akoby deskriptívne výrazy boli mená, a niekedy sa predkladá návrh, že výroky ako „Scott je autor *Waverley*“ v skutočnosti tvrdia, že výrazy „Scott“ a „autor *Waverley*“ sú dve mená tej istej osoby. To je celkom pomýlené. Po prvé preto, že „autor *Waverley*“ nie je meno, a po druhé platí - ako veľmi dobre viete - že keby výrok mal mať takýto význam, podobal by sa výroku „Scott je sir Walter“ a nebol by relevantný nijaký iný fakt okrem toho, že daný človek sa takto volá (lebo meno je to, ako sa človek volá). Faktom je, že Scott bol autorom *Waverley* aj v čase,

keď ho takto nikto nevolal, keď nikto nevedel, či tento román napísal alebo nenapísal. Jeho autorstvo je fyzický [physical] fakt - fakt, že si sadol a svojou rukou román napísal - čo s jeho menom nemá nič spoločné. To vôbec nie je arbitrárne. Nijaký systém pomenovania vám neumožní rozhodnúť, či má alebo nemá byť autorom *Waverley*, lebo v skutočnosti sa román rozhodol napísať a s tým nič neurobíte. Tým sa ilustruje, ako veľmi sa výraz „autor *Waverley*“ odlišuje od mena. Pomocou formálnych argumentov to ľahko môžete dokázať. Vo vete „Scott je autor *Waverley*“ slovo „je“, prirodzene, vyjadruje identitu, t.j. entita, ktorá sa volá „Scott“, je totožná s autorom *Waverley*. Ak však poviem „Scott je smrteľný“, slovo „je“ je predikatívne a odlišuje sa od „je“ ako identity. Je chybné interpretovať vetu „Scott je smrteľný“ ako vetu „Scott je totožný s jednou zo smrteľných bytostí“, lebo (okrem iného) „smrteľné bytosti“ môžete vymedziť len pomocou výrokovkej funkcie „*x* je smrteľné“, v ktorej sa opäť objavuje predikatívne „je“. Predikatívne „je“ nemôžete redukovať na iné „je“. Vo vete „Scott je autor *Waverley*“ sa slovo „je“ vyskytuje v zmysle identity, a nie v zmysle predikácie.²

Keby ste sa v danej vete pokúsili nahradiť výraz „autor *Waverley*“ nejakým menom, napríklad „*c*“, a dostali by ste výrok „Scott je *c*“, nový výrok by bol nepravdivý, pokiaľ „*c*“ nepomenúva Scotta, ale na druhej strane by bol tautologický, keby „*c*“ bolo meno Scotta. To je evidentné, ak „*c*“ je „Scott“: veta „Scott je Scott“ je tautológia. Ak zoberiete ľubovoľné iné meno, ktoré je len Scottovým menom, takisto dostanete tautológiu, pokiaľ sa toto meno používa ako meno, a nie ako deskripcia. Meno je totiž len nástroj, ktorým sa ukazuje na nejakú vec, a v tom, čo tvrdíte, sa nevyskytuje. Teda ak jedna vec má dve mená, tvrdíte to isté, nech použijete ktorékoľvek z nich, pokiaľ sú naozaj menami, a nie skrátenými deskripciami.

Máme len dve alternatívy. Ak „*c*“ je meno, propozícia „Scott je *c*“ je buď nepravdivá, alebo tautologická. Propozícia „Scott je autor *Waverley*“ však nie je ani nepravdivá, ani tautologická, a preto nie je totožná s nijakou propozíciou tvaru „Scott je *c*“, kde „*c*“ je meno. To je iná ilustrácia skutočnosti, že deskripcia sa celkom odlišuje od mena.

Mal by som objasniť svoju predchádzajúcu úvahu, že ak meno „Scott“ nahradíte iným menom toho istého individua, napríklad „Scott je sir Walter“, potom „Scott“ a „sir Walter“ sa používajú ako mená, a nie ako deskripcie a váš výrok je tautologický. Keď niekto tvrdí „Scott je sir Walter“, možno to chápať tak, že mená používa ako deskripcie. Mohol by mať na mysli, že človek, ktorý sa volá „Scott“, je človekom, ktorý sa volá „sir Walter“, a výrazy „človek, ktorý sa volá 'Scott'“ a „človek, ktorý sa volá 'sir Walter'“ sú deskripcie. Nejde teda o tautológiu. Bude znamenať, že človek, ktorý sa volá

„Scott“, je totožný s človekom, ktorý sa volá „sir Walter“. Situácia sa však celkom zmení, ak oba výrazy používate ako mená. Musíte si všimnúť, že meno sa nevyskytuje v tom, čo tvrdíte, keď použijete meno. Meno je len prostriedkom vyjadrenia toho, čo sa pokúšate tvrdiť. Keď poviem „Scott napísal *Waverley*“, meno „Scott“ sa nevyskytuje v tom, čo tvrdím. To, čo tvrdím, sa týka osoby, nie mena. Ak teda poviem „Scott je sir Walter“, pričom obe mená používam ako mená, v tom, čo tvrdím, sa nevyskytuje ani „Scott“, ani „sir Walter“, ale len osoba, ktorú pomenúvajú, a teda moje tvrdenie je čírou tautológiou.

Je veľmi dôležité uvedomiť si, že mená alebo ľubovoľné iné symboly možno použiť dvojako: v prvom prípade hovoríte o symbole a v druhom prípade výraz používate ako symbol, ako spôsob hovorenia o niečom inom. Ak hovoríte o večeri, normálne nehovoríte o slove „večera“, ale o tom, čo budete jesť, a to je niečo celkom iné. Slová bežne používame na to, aby sme sa prostredníctvom nich dostali k veciam. V tomto prípade bude tvrdenie „Scott je sir Walter“ čistou tautológiou, práve tak ako veta „Scott je Scott“.

Dostávam sa späť k myšlienke, že keď vo vete „Scott je autor *Waverley*“ nahradíte deskripciu „autor *Waverley*“ menom, nevyhnutne dostanete buď tautológiu, alebo nepravdu: tautológiu získate, ak za ňu dosadíte meno „Scott“ alebo iné meno tej istej osoby, a nepravdu dostanete, keď za ňu dosadíte čokoľvek iné. Výrok [proposition] „Scott je autor *Waverley*“ však nie je ani tautologický, ani nepravdivý, čo naznačuje, že sa odlišuje od všetkých výrokov, ktoré dostanete, keď deskripciu „autor *Waverley*“ nahradíte menom. Tento záver platí o každom inom výroku, ktorý obsahuje výraz „autor *Waverley*“. Ak v ľubovoľnom výroku obsahujúcom túto deskripciu nahradíte deskripciu vlastným menom, menom „Scott“ alebo ľubovoľným iným, dostanete odlišný výrok. Vo všeobecnosti, ak ju nahradíte menom „Scott“, váš výrok [proposition] zostane pravdivý, ak bol predtým pravdivý, a zostane nepravdivý, ak bol predtým nepravdivý. Ide však o *iný* výrok [proposition]. Nie *vždy* platí, že zostane pravdivý alebo nepravdivý, ako ukazuje príklad „Juraj IV. chcel vedieť, či Scott je autor *Waverley*“. Nie je pravda, že Juraj IV. chcel vedieť, či Scott je Scott. Niekedy teda dokonca platí, že pravdivostná hodnota výroku sa zmení, keď deskripciu predmetu nahradíte menom toho istého objektu. V každom prípade však pôjde o iný výrok [proposition], keď deskripciu nahradíte menom.

Identita je na prvý pohľad veľmi máťucou záležitosťou. Keď poviete „Scott je autor *Waverley*“, čiastočne ste v pokušení domnievať sa, že ide o dvoch ľudí, z ktorých jeden je Scott a druhý autor *Waverley*, a sú navzájom

totožní. Evidentne je to absurdné, ale takýto postoj sa pri úvahách o identite vždy vnucuje.

Vetou „Scott je autor *Waverley*“, pokiaľ slovo „je“ vyjadruje identitu, možno pravdivo a netautologicky tvrdiť identitu práve preto, že jeden výraz je menom a druhý deskripciou. Alebo oba výrazy môžu byť deskripciami. Ak poviem „Autor *Waverley* je autorom *Marmion*“, prirodzene tvrdím identitu medzi dvoma deskripciami.

Ďalej chcem objasniť, že keď sa vo výroku vyskytuje nejaká deskripcia (keď hovorím „deskripcia“, mám, a v budúcnosti budem mať, na mysli *určitú* deskripciu), nijaká zložka výroku [proposition] nezodpovedá deskripcii ako celku. Pri správnej analýze výroku sa deskripcia rozloží a zmizne. To znamená, že pri analýze tvrdenia „Scott je autor *Waverley*“ nemožno predpokladať, že obsahuje tri zložky: „Scott“, „je“ a „autor *Waverley*“. Pravda, o takejto analýze môžete uvažovať. Môžete pripustiť, že výraz „autor *Waverley*“ je zložený a možno ho ďalej rozložiť, ale mohli by ste sa nazdávať, že na začiatku by sa výrok mohol rozčleniť na tieto tri časti. To je veľký omyl. Výraz „autor *Waverley*“ vôbec nie je zložkou výroku. Tomuto deskriptívnemu výrazu v skutočnosti nezodpovedá nijaká zložka. Teraz sa to pokúsím dokázať.

Prvý a najzrejmejší dôvod tkvie v tom, že existujú zmysluplné výroky, ktoré popierajú existenciu „toho takéto a takého“. „(Tento) jednorozec neexistuje.“ „Najväčšie konečné číslo neexistuje.“ Takéto výroky sú celkom zmysluplné, vôbec nie sú výstredné, ale sú pravdivé a akceptovateľné. Pravdepodobne by to neplatilo, keby jednorozec bol zložkou propozície, lebo, pochopiteľne, nemohol by byť jej zložkou, pokiaľ nijakí jednorozci neexistujú. Keďže zložky propozície sú totožné so zložkami korešpondujúcich faktov a keďže je faktom, že jednorozec neexistuje, je celkom jasné, že nie je zložkou faktu, lebo keby bol zložkou nejakého faktu, jednorozec by jestvoval a nebola by pravda, že neexistuje. V tomto prípade sa to konkrétne týka deskripcií. Keďže je však možné, aby „to také a také“ neexistovalo, a napriek tomu by výroky, v ktorých sa „to také a také“ vyskytuje, boli zmysluplné a dokonca pravdivé, musíme sa pokúsiť pochopiť, čo sa mieni tvrdením, že to také a také existuje.

Indikácia času v slovesách je veľmi rušivý fenomén vyvolaný našim záujmom o praktické záležitosti. Bolo by omnoho vhodnejšie, keby sa slovesá nečasovali, ako - verím - je to v čínštine, ale čínsky neviem. Malo by byť možné povedať „Sokrates existuje v minulosti“, „Sokrates existuje v prítomnosti“, „Sokrates existuje v budúcnosti“ alebo jednoducho „Sokrates existuje“ bez akéhokolvek náznaku času. Žiaľ, jazyk to neumožňuje. Napriek tomu

používam jazyk týmto bezčasovým spôsobom: keď poviem „To také a také existuje“, nechcem povedať, že existuje v prítomnosti alebo v minulosti, alebo v budúcnosti, ale len to, že existuje, bez akéhokoľvek náznaku času.

Všimnime si vetu „Autor *Waverley* existuje“. Potrebne sú dve veci. Po prvé, čo je „autor *Waverley*“? Je to osoba, ktorá napísala *Waverley*, t.j. narážame na výrokovú funkciu, konkrétne „ x napísal *Waverley*“, a autor *Waverley* je osoba, ktorá napísala *Waverley*. Aby mohla existovať osoba, ktorá napísala *Waverley*, je nevyhnutné, aby výroková funkcia mala dve vlastnosti:

1. musí byť pravdivá *aspoň* pre jedno x ;
2. musí byť pravdivá *najviac* pre jedno x .

Keby nikto nenapísal román *Waverley*, jeho autor by neexistoval, a keby ho napísali dvaja ľudia, *tento* [the] autor by nemohol existovať. Potrebujete obe vlastnosti, prvú, že výroková funkcia je pravdivá *aspoň* pre jedno x , a druhú, že je pravdivá *najviac* pre jedno x , pričom obe z nich sú potrebné pre existenciu.

Minule sme sa zaoberali vlastnosťou byť pravdivý *aspoň* pre jedno x : vyjadril som ju tak, že výroková funkcia je *možná*. Teraz prejdime k druhej podmienke, že výroková funkcia je pravdivá *najviac* pre jedno x , čo sa dá vyjadriť takto: „Ak x a y napísali *Waverley*, tak x je totožné s y , nech x a y sú čímkokoľvek.“ To znamená, že román napísal *najviac* jeden človek. Netvrdí sa v nej, že ho niekto vôbec napísal, lebo aj keby ho nikto nenapísal, toto tvrdenie by bolo pravdivé. Tvrdí sa v nej len to, že ho napísala *najviac* jedna osoba.

Prvá existenčná podmienka zlyháva v prípade jednorožca a druhá v prípade obyvateľa Londýna.

Obidve podmienky môžeme spojiť a dostaneme vyjadrenie, ktoré zahŕňa významy oboch z nich. Spolu ich môžete jednoducho vyjadriť takto: „(x napísal *Waverley*) je ekvivalentné s ' x je c ', nech x je čokoľvek) je možné vzhľadom na c .“ To je podľa mňa najjednoduchšie vyjadrenie daného tvrdenia.

Znamená to, že jestvuje entita c - nemusíme vedieť, ktorá to je - o ktorej platí, že ak x je c , je pravda, že x napísal *Waverley*, a ak x nie je c , nie je pravda, že x napísal *Waverley*, t.j. c je jediná osoba, ktorá napísala *Waverley*. Tvrdím, že jestvuje hodnota c , pre ktorú je to pravda. Teda celý výraz, ktorý je výrokovou funkciou o c , je *možný* vzhľadom na c (v objasnenom zmysle).

To mám na mysli tvrdením, že autor *Waverley* existuje. Keď poviem „Autor *Waverley* existuje“, mám na mysli, že jestvuje entita c , o ktorej platí, že „ x napísal *Waverley*“ je pravda, ak x je c , a je nepravda, ak x nie je c .

„Autor *Waverley*“ ako zložka zmizla, takže vo vete „Autor *Waverley* existuje“ o autorovi *Waverley* nič netvrdím. Namiesto toho narábate s výrokovými funkciami a „autor *Waverley*“ zmizol. Preto možno zmysluplne povedať „Autor *Waverley* neexistoval“. Keby „autor *Waverley*“ bol zložkou propozície, ktorej verbálne vyjadrenie obsahuje túto deskripciu, nebolo by to možné.

Keďže môžete diskutovať o výroku [proposition] „Boh existuje“, výraz „Boh“, ktorý sa v ňom vyskytuje, nie je menom, ale deskripciou. Keby bol menom, problém existencie by nemohol vzniknúť.

Práve som definoval, čo mám na mysli tvrdením, že opísaná vec existuje. Takisto však treba vysvetliť, čo znamená, že opísaná vec má určitú vlastnosť. Napríklad tvrdenie „Autor *Waverley* bol človek“ možno reprezentovať takto: „(x napísal *Waverley*) je ekvivalentné s 'x je c', nech je x čokoľvek a c je človek) je možné vzhľadom na c.“

Vidíte, že časťou tohto výroku [proposition] je to, čo som pred chvíľou uviedol ako význam výroku „Autor *Waverley* existuje“. Je časťou každého výroku, v ktorom výraz „autor *Waverley*“ má tzv. „primárny výskyt“. Výrazom „primárny výskyt“ mám na mysli, že výrok o autorovi *Waverley* nie je časťou nijakého zložitejšieho výroku, napríklad „Verím, že autor *Waverley* bol človek“ alebo „Verím, že autor *Waverley* existuje“. Ak deskripcia „autor *Waverley*“ má primárny výskyt - t.j. výrok, v ktorom sa vyskytuje, nie je len časťou zložitejšieho výroku - časťou daného výroku bude zvrät, ktorý sme definovali ako význam výrazu „Autor *Waverley* existuje“. Tvrdenie o existencii autora *Waverley* je súčasťou každého výroku, nech vyslovím akékoľvek tvrdenie, pokiaľ deskripcia má v ňom primárny výskyt, napríklad, že autor *Waverley* bol človek alebo básnik, alebo Škót, alebo čokoľvek, čo sa o ňom tvrdí. V tomto zmysle všetky výroky o autorovi *Waverley* implikujú, že autor *Waverley* existuje. Takže každé tvrdenie, v ktorom má deskripcia primárny výskyt, implikuje existenciu opísaného predmetu. Moja výpoveď „(Tento) súčasný kráľ Francúzska je plešatý“ implikuje, že súčasný kráľ Francúzska existuje. Moje tvrdenie „Súčasný kráľ Francúzska má hlavu plnú vlasov“ takisto implikuje, že súčasný kráľ Francúzska existuje. Takže pokiaľ nepochopíte, ako treba negovať výrok obsahujúci deskripciu, usúdite, že nie je pravda, že súčasný kráľ Francúzska je plešatý, a takisto nie je pravda, že nie je plešatý. Súčasného kráľa Francúzska by ste totiž nenašli ani v zozname všetkých plešatých vecí, ani v zozname všetkých neplešatých vecí. Jediné riešenie, ktoré konvenčný prístup podľa mňa umožňuje, je predpokladať, že nosí parochňu. Hypotézu, že nosí parochňu, môžete odmietnuť len vtedy, keď za negáciu výroku „Súčasný kráľ Francúzska je plešatý“ nebude pokladať výrok „Súčasný kráľ Francúzska nie je plešatý“, pokiaľ má znamenať, že

„Jestvuje taká osoba ako kráľ Francúzska a táto osoba nie je plešatá“. Dôvod pre odmietnutie tejto hypotézy spočíva v tom, že tvrdenie, že súčasný kráľ Francúzska je plešatý, znamená „Jestvuje *c* také, že *c* je teraz kráľom Francúzska a *c* je plešaté“, ale jeho negáciou nie je „Jestvuje *c* také, že *c* je teraz kráľom Francúzska a *c* nie je plešaté“. Negácia bude omnoho komplikovanejšia: „Bud' nejestvuje *c* také, že *c* je teraz kráľom Francúzska, alebo ak také *c* jestvuje, tak *c* nie je plešaté.“ Vidíte, že výrok „Súčasný kráľ Francúzska je plešatý“ môžete negovať tak, že nebudete popierať, že súčasný kráľ Francúzska je plešatý, ale popriete, že existuje. Tvrdenie, že súčasný kráľ Francúzska je plešatý, ktoré pozostáva z dvoch častí, môžete negovať tak, že znegujete ľubovoľnú z jeho častí. Môžete negovať jednu časť, na ktorej základe predpokladáte, že súčasný kráľ Francúzska existuje, ale nie je plešatý, alebo môžete negovať druhú časť, a teda popriete, že súčasný kráľ Francúzska existuje. Obe negácie vedú k tomu, že výrok „Súčasný kráľ Francúzska je plešatý“ bude nepravdivý. Tvrdenie „Scott je človek“ sa nedá negovať dvoma spôsobmi. Môžete ho negovať len vetou „Scott nie je človek“. Ak však výrok obsahuje deskriptívny výraz, máte k dispozícii dve alternatívy.

Je veľmi dôležité uvedomiť si, že „to také a také“ sa nevyskytuje v propozícii, ktorú sme dostali pri analýze, hoci v jej verbálnom vyjadrení sa objavuje. Výraz „autor *Waverley*“ teda nie je subjektom výroku „Autor *Waverley* je človek“ v rovnakom zmysle, v akom je Scott subjektom výroku „Scott je človek“, pokiaľ sa výraz „Scott“ použije ako meno. Dôležitosť tejto myšlienky sa nedá dostatočne zdôrazniť a takisto nemožno dostatočne varovať pred omylmi, ktorých sa v metafyzike dopustíte, ak si neuvedomíte, že výrok „Autor *Waverley* je človek“ nemá rovnakú formu ako výrok „Scott je človek“. „Autor *Waverley*“ nie je jeho zložkou. Je to veľmi dôležité z mnohých dôvodov, pričom jedným z nich je otázka existencie. Ako som minule zdôraznil, východiskom mnohých filozofií je názor, podľa ktorého existencia je vlastnosť, ktorú možno veciam pripísať, pričom veci, ktoré existujú, túto vlastnosť majú a veci, ktoré neexistujú, ju nemajú. Aj v prípade druhov vecí, aj v prípade opísaných individuálnych vecí je to nezmysel. Keď napríklad poviem „Homér existoval“, „Homérom“ mám na mysli nejakú deskripciu, napríklad „autor homérskeho eposu“, a tvrdím, že tieto eposy napísal jeden človek, čo je veľmi pochybné tvrdenie. Keby ste však našli skutočnú osobu, ktorá eposy napísala (za predpokladu, že jestvovala), bolo by celkom nezmyselné - nezmyselné, nie nepravdivé - tvrdiť o nej, že existovala, lebo len o opísaných osobách možno zmysluplne povedať, že existujú. Minule som poukázal na chybu v tvrdení „Ľudia existujú, Sokrates je človek,

teda Sokrates existuje“. Tú istú chybu nájdeme v tvrdení „Homér existuje, toto je Homér, teda toto existuje“. Je celkom chybné argumentovať: „Toto je autor homérskeho eposu, autor homérskeho eposu existuje, teda toto existuje.“ Existenciu možno zmysluplne tvrdiť len v spojitosti s výrokovou funkciou. Môžete tvrdiť „To také a také existuje“, čím máte na mysli, že jestvuje práve jedno *c*, ktoré má dané vlastnosti. Keď však *c* s týmito vlastnosťami uchopíte, nemôžete o ňom povedať, že existuje, lebo je to nezmysel: takéto tvrdenie nie je nepravdivé, ale vôbec nemá význam.

Takže individuá, ktoré sú vo svete, neexistujú; lepšie povedané, je nezmysel tvrdiť, že existujú, a je nezmysel tvrdiť, že neexistujú. Môžete to povedať len vtedy, keď ich opíšete, ale nie vtedy, keď ich pomenujete. Tvrdením „Homér existuje“ máte na mysli, že „Homér“ je deskripcia, ktorá sa na niečo vzťahuje. Deskripcia, ktorá je úplne vyjadrená, má vždy formu „to také a také“.

Veci, ktoré sa - podobne ako deskripcie - vyskytujú vo verbálnom zachytení propozície, ale fakticky nie sú zložkami správne analyzovanej propozície, nazývam „neúplnými symbolmi“. Logika pozná veľa druhov neúplných symbolov a sú zdrojom mnohých zmätkov a chybných filozofií, lebo ľudia sa nechajú pomýliť gramatikou. Domnievate sa, že výroky „Scott je smrteľný“ a „Autor *Waverley* je smrteľný“ majú tú istú formu. Nazdávate sa, že v oboch prípadoch ide o jednoduché výroky, ktoré subjektu pripisujú predikát. To je ilúzia; v jednom prípade to síce platí (alebo skôr môže platiť), ale v druhom neplatí. Tzv. neúplné symboly, napríklad „autor *Waverley*“, vôbec nemajú význam v izolácii, ale nadobúdajú ho len v kontexte. Výraz „Scott“, ak sa chápe ako meno, má význam sám osebe. Zastupuje určitú osobu, ktorá je tu. Výraz „autor *Waverley*“ však nie je meno a sám osebe nič neznamená, lebo výroky, v ktorých sa správne použije, neobsahujú nijakú zložku, ktorá by mu zodpovedala.

Okrem deskripcií jestvuje mnoho iných druhov neúplných symbolov. Patria sem triedy, o ktorých budem hovoriť neskôr, vzťahy v extenzionálnom chápaní atď. Podobné agregáty symbolov nazývam „logickými fikciami“ a patria sem prakticky všetky známe predmety každodenného života: stoly, kreslá, Piccadilly, Sokrates atď. Vo väčšine prípadov ide o triedy alebo série, alebo série tried. V každom prípade ide o neúplné symboly, t.j. agregáty, ktoré majú význam v použití, ale nie samy osebe.

Ak chcete pochopiť analýzu sveta alebo analýzu faktov, alebo ak chcete mať nejakú predstavu o tom, čo vo svete skutočne jestvuje, musíte si uvedomiť, akú veľkú časť frazeológie tvoria neúplné symboly. Veľmi ľahko to pochopíte v prípade výrazu „autor *Waverley*“, lebo vôbec nezastupuje Scotta,

ani nič iné. Keby zastupoval Scotta, výrok „Scott je autor *Waverley*“ by bol totožný s výrokom „Scott je Scott“, čo nie je pravda, lebo Juraj IV. chcel poznať pravdivosť prvého, ale nie druhého výroku. Keby „autor *Waverley*“ zastupoval niečo iné ako Scotta, výrok „Scott je autor *Waverley*“ by bol nepravdivý, čo nie je pravda. Musíte teda uzavrieť, že výraz „autor *Waverley*“ v izolácii vôbec nič nezastupuje. A to je charakteristika neúplných symbolov.

(pokračovanie)

Z anglického originálu preložil *Marián Zouhar*.

POZNÁMKY

¹ Porovnaj Couturat, *La logique de Leibniz*.

² Zmiešanie týchto dvoch významov slova „je“ je podstatné pre hegelovské chápanie identity v rôznosti.

POZNÁMKY PREKLADATEĽA

* Anglicky *all, some, a, any*. Anglický neurčitý člen *a* sa zvyčajne neprekladá, ale v niektorých kontextoch je jeho výskyt veľmi dôležitý. V týchto prípadoch ho budem prekladať slovom „nejaký“.

^b Anglicky *Trespassers will be prosecuted*. Správny slovenský ekvivalent je „Cudzím vstup zakázaný“ alebo (voľnejšie) „Nedodržanie zákazu sa trestie“. Tieto frázy sa však nedajú použiť, lebo sú v rozkazovacom spôsobe. Rozhodol som sa preto pre trochu ťažkopádny doslovný preklad.

^c Anglicky *the so-and-so*. Ide o tzv. určitú deskripciu, teda opisný výraz, ktorý na začiatku obsahuje určitý člen „the“ indikujúci jedinečnosť. Na tých miestach, kde to bude potrebné, budem určitý člen prekladať zámenami „to“, „toto“, „tento“ atď., ale poznamenávam, že v tomto použití nebudú plniť funkciu ukazovacieho zámena. V tých výrazoch, v ktorých je jedinečnosť naznačená výrazmi „jediný“, „posledný“ atď., nebudem určitý člen prekladať.

^d Slovo „tomto“ nemá ukazovací charakter.

^e Neurčité deskripcie v tejto práci Russell nazýva „ambiguous descriptions“ a ide o výrazy tvaru „a so-and-so“, kde na začiatku stojí anglický neurčitý člen (takže neindikujú jedinečnosť).

^f V angličtine obsahuje táto deskripcia štyri slová („the author of *Waverley*“).

^g V origináli sa, prirodzene, hovorí o angličtine.